

Відгук

офіційного спонента про дисертацію

Малаш Олександрі Василівни

«Народні флорономени у болгарській мовній картині світу»

на здобуття вченого ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності

10.02.03- слов'янські мови.

Антропоцентрична парадигма, повернення до якої відбулося на новому етапі розвитку гуманітаристики в останній чверті XX ст., зберігає актуальність та визначає напрями розвитку мовознавства і на початку XXI ст.

Комплексний підхід до вивчення мовних явищ, притаманний лінгвокультурології, етнолінгвістиці, когнітивній лінгвістиці, що сформувалися у межах цієї парадигми, має на меті дослідити, яким чином людське мислення відображає у мові навколишній світ, і як мова визначає спосіб сприйняття світу людиною, що у цих процесах є універсальним, а що специфічним. Мовній картині світу, що відображає уявлення спільнот носіїв мови про реальність, притаманні водночас і універсальні, і національно-специфічні характеристики. Тому опис окремих фрагментів мовної картини світу викликає стійкий інтерес у сучасних дослідників. Світ рослин супроводжує життя людей від найдавніших часів, а ботанічна лексика, яка його відображає, формувалася дуже давно, але є відкритою до появи нових назв. Дослідженню фітонімів під різними кутами присвячено чимало праць у славістиці (Махек В., Німчук В.В., Шамота А.М., Симоненко Л.О., Меркулова В.А., Колосова В.Б., Холіолчев Хр. ін.). Болгарська ботанічна номенклатура неодноразово привертала увагу вчених, але її цілісного опису з лінгвокультурологічної точки зору не існує. Тому актуальність теми дисертаційного дослідження О.Малаш, пов'язаного з поглибленим вивченням народних назв рослин у болгарській мові саме з лінгвокультурологічного аспекту, сумнівів не викликає.

Дисертаційна робота О.В.Малаш «Народні флорономени у болгарській мовній картині світу» складається зі вступу, трьох розділів, висновків і додатків, має чітку і логічну структуру.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, окреслюються об'єкт, предмет та мета дослідження, представляються його методологічні засади, можливості практичного застосування результатів, визначається особистий внесок здобувача (на наш погляд, надто лапідарно, варто було б згадати і про здійснений аналіз словотвірних та семантичних особливостей флорономенів), подаються відомості про апробацію роботи.

Теоретичним засадам дослідження народних назв рослин присвячено перший розділ, який складається з чотирьох підрозділів. Передусім авторка звертається до обґрунтування термінологічного апарату дослідження. Підрозділ 1.1 містить, на нашу думку, деякі не зовсім зрозумілі визначення. Напр., «термін «народний флорономен» не є однаково потрактований науковцями й може набувати різних значень та конотацій» (с.17). Загалом, автор констатує наявність різних термінів *фітонім*, *фітонайменування*, *флорономени*, *флороназва*, *флоронайменування* на позначення назв рослин і використовує більшість із них як синоніми у подальшому викладі.

На думку автора дослідження, вивчення болгарських народних флорономенів потребує комплексного підходу і звертається передусім до можливостей, які відкриває дослідження семантичних полів та з'ясування принципів мотивації рослинних найменувань.

Значна частина першого розділу відводиться лексикографічним описам флорономенів у слов'янських мовах та працям, присвяченим дослідженню слов'янської ботанічної лексики. Відзначимо, що доволі детальний огляд літератури містить деякі пропуски. Відсутня згадка про прямо дотичне до теми дисертації видання *Кодови словенских култура*, Београд, 1, 1996 (Бильке). Доречно було б згадати і праці О.В.Коваль-Костинської про назви кольорів у болгарській мові, які містять сюжети про похідні від них назви

квітів. Ширше можна було б використати глибокі публікації Л.В. Непоп-Айдачич, зокрема про стереотип гвоздики в польській мові і культурі.

У другому розділі «Структурно-семантичні характеристики болгарських народних флорономенів» коротко розповідається про походження болгарських ботанічних назв. Детально описуються способи їхнього словотвору. Переконливим є виокремлення простих, складних та складених флорономенів та аналіз способів словотвору у межах цих груп.

Дуже цікаві спостереження містить підрозділ 2.3 «Семантичні характеристики болгарських народних найменувань рослин». Йдеться про семантичні мотивації, на основі яких формувалися народні назви рослин у болгарській мові. О.В.Малаш виділяє кілька великих груп, серед яких:

- мотивовані функціональними ознаками, з подальшим виокремленням лікувальних, магічних, снодійних, отруйних, медоносних властивостей, способів застосування;
- мотивовані перцептивними ознаками, серед яких виділено візуальні, смакові, одоративні, тактильні, звукові ознаки;
- мотивовані особливостями росту та розмноження;
- мотивовані походженням рослин.

Окремо розглядаються флорономени, що виникли на основі кількох мотиваційних ознак, та такі, що мають неоднозначну семантичну мотивацію. Розділ містить багатий матеріал, який дослідниця ретельно проаналізувала і переконливо класифікувала.

Третій розділ «Лінгвокультурні параметри болгарських флорономенів» починається теоретичним вступом, у якому О.Малаш робить короткий огляд основних положень лінгвокультурології, зупиняється на визначенні поняття «мовна картина світу», ролі ботанічних назв у її формуванні. Автор дисертації демонструє добре розуміння відповідної наукової проблематики. Хоча деякі тези викликають запитання. Напр., «Лінгвокультурологія як наукова дисципліна постала в останню чверть ХХ ст. на основі положення В.фон Гумбольдта» (с.139).

У цій частині дисертації матеріал, який уже був проаналізований у попередньому розділі, розглядається під іншим кутом зору. О.Малаш показує, що у болгарських народних флорономенах актуалізуються як знання про просторові та часові характеристики матеріального світу, так і знання про духовний світ носіїв болгарської мови. Через назви рослин, мотивованих кольором, можна робити висновки про способи членування кольорового спектру носіями болгарської мови. Дозволимо собі не погодитися з тезою автора про те, що колір є одним «із найпримітивніших візуальних ідентифікаторів» (с.149). Як свідчать численні дослідження, виокремлення кольорів і вербалізація їхніх назв – складний культурно обумовлений ментальний процес. Цей сегмент мовної картини світу відзначається виразними етноспецифічними рисами і має суттєві відмінності навіть у близькоспоріднених мовах. Можливо, варто було приділити у роботі більше уваги аналізу саме під таким кутом зору. Описуються способи відображення у мовних одиницях уявлень про час (*летница, зимьяк, мартенче, лятно кокиче*). Особливий інтерес тут викликають приклади, які автор характеризує як такі, що містять «нетипові вказівки на час» -- *миши гюл, гладница*. Аналізується відображення у ботанічних назвах семантичної опозиції «свій – чужий», наводяться цікаві приклади її реалізації. Детально досліджується відображення у семантиці фітонімів різних антропоморфних характеристик та подається їхня інтерпретація з лінгвокультурологічної точки зору. Найвиразніше етноспецифічне реалізується у ботанічних назвах, пов'язаних з відображенням рис матеріальної та духовної культури. Це знайшло відображення у роботі О.Малаш. Цікаві спостереження мають параграфи, у яких йдеться про флорономени з міфорелігійною семантикою, адже рослини широко використовувалися у язичницьких та християнських ритуалах, набуваючи символічного значення. До позитивних рис роботи слід віднести залучення до аналізу матеріалу болгарських говірок України.

Зміст роботи належним чином відображено у висновках. На додаток до цього слід зауважити, що автор не лише аналізує болгарські флорономени, а й робить спробу встановити зв'язки між ними та українськими назвами рослин. Це збільшує наукову цінність роботи. Також варто відзначити, що автор детально аналізує не лише назви рослин, а й їхні описи, що дозволяє краще зрозуміти культурний контекст, у якому вони використовуються.

Можливості практичного використання результатів дисертаційної роботи підвищують 3 додатки «Словотвірні форманти болгарських народних назв рослин (212 - 219); «Абетковий каталог болгарських складених флорономенів» (с.220 – 227); «Болгарські назви рослин, мотивувальні основи яких запозичені з неслов'янських мов» (с. 228 – 232). Хоча останній додаток потребує певних коментарів. Чи можна трактувати як мотивувальну основу запозичену назву, адже їхня семантика носіями болгарської мови не може усвідомлюватися як мотивована.

Окрім уже висловлених зауважень і побажань, відзначимо, що у дисертації наявні правописні помилки, огріхи у технічному оформленні (с.17, 19, 27, 49), повтори (пор. с. 161 та с.176). Слід було б уніфікувати представлення у тексті назв наукових праць, виданих іншими мовами – в одних випадках вони перекладаються українською, в інших подаються мовою, якою видані. На нашу думку, не варто подавати переклад тлумачень слів, від яких утворено народні назви рослин, достатньо простого перекладу українською (с.165 *сабля* «вид холодної зброї, за допомогою якої можна колоти і рубати.....» достатньо *шабля*; с. 167 *овчар* «пастух», «той, хто пасе овець» доречніше *пастух, вівчар*).

Висловлені зауваження не впливають на загальне хороше враження, яке справляє робота О.В.Малаш. Це самостійне наукове дослідження, в основі якого лежить великий фактичний матеріал.

Основні положення роботи були представлені у доповідях на 8 наукових конференціях. З досліджуваної теми опубліковано 7 статей: 6 – у фахових виданнях, 1 - у зарубіжному. Тобто, дисертаційне дослідження пройшло необхідну апробацію.

Результати роботи суттєво доповнюють наші уявлення про важливий фрагмент болгарської мовної картини світу. Вони є важливими для етнологів, фольклористів, діалектологів, а також знайдуть застосування як при викладанні навчальних курсів з болгарської мови, так і в лексикографічній практиці.

Автореферат належно відображає зміст та висновки дисертації.

На нашу думку, дисертаційне дослідження «Народні флоронімени у болгарській мовній картині світу» відповідає вимогам, що ставляться до таких робіт, а її автор – Олександра Василівна Малаш – заслуговує на присудження їй вченого ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.03- слов'янські мови.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Чмир О.Р.

Згідно надісланого до червня 2017 р.
Генеральний секретар
В.Т. Іванюк